

پیش‌ها و پانچ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوبه‌ها شیخ خیرالدین حفظه الله تعالی

موضوع:

مقدمات؛ حجت؛ کتاب خداوند؛ تفسیر قرآن؛ تفسیر برخی آیات قرآن

بسم الله الرحمن الرحيم

پرسش

نویسنده: محمد امین

منظور از «وسواس خناس» در سوره‌ی ناس کیست؟ نفس اماره یا شیطان؟ خداوند در ادامه‌ی آیه می‌فرماید: «آن که وسوسه می‌کند در دل‌های مردمان، از جن و مردمان». چرا در اینجا «مردمان» به عنوان یک وسوسه‌گر پنهان یاد شده است؟ مگر ما مردمان را به وضوح نمی‌بینیم و وسوسه‌ی آن‌ها را به وضوح نمی‌شنویم؟

پاسخ

تاریخ: ۱۴۰۳/۱/۲۵

«خناس» صیغه‌ی مبالغه از ریشه‌ی «خَنَسَ» است که دو معنای مختلف برای آن ذکر شده است. گروهی آن را به معنای «دور شونده» و «پشت کننده» دانسته‌اند و گفته‌اند که «الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ»^۱ یعنی وسوسه‌ای که با یاد کردن خداوند از انسان دور می‌شود، یا وسوسه‌ای که انسان بعد از دچار شدن به آن و ارتکاب معصیت خداوند به او پشت می‌کند و چه بسا جای خود را به پشیمانی می‌دهد و گروهی دیگر آن را به معنای «پنهان شونده» دانسته‌اند و گفته‌اند که «الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ» یعنی وسوسه‌ای که پنهان است و وسوسه‌شونده به حقیقت آن علم یا التفات ندارد و چه بسا آن را خیرخواهی برای خود می‌پندارد و از این رو، فریب آن را می‌خورد و به نظر می‌رسد که این معنا به ذهن نزدیک‌تر است، ولی مانند معنای دیگر، جایی برای پرسش شما نمی‌گذارد؛ چرا که «الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ»، صفت و موصوف است، نه مضاف و مضاف الیه و این یعنی «وسوسه»، پنهان شمرده شده، نه «وسوسه‌کننده» و روشن است که وسوسه‌ی مردم نیز آشکار نیست؛ چرا که عموماً در پس عبارات فریبنده و مغالطات گوناگون پنهان می‌شود و به همین دلیل، باید از آن به خداوند پناه برد، تا فریب آن را نخورد.

آری، برخی از مفسران، «وسواس» را به معنای «وسوسه‌کننده» دانسته‌اند، نه «وسوسه»؛ چرا که هر چند مصدر فعل «وَسَّوَسَ» است و قاعداً باید «وسوسه» معنا شود، خداوند در آیه‌ی بعد فرموده است:

۱. الناس / ۴

«الَّذِي يُؤَسُّوسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ»^۱؛ «که در سینه‌های مردم وسوسه می‌کند» و این صفت «وسوسه‌کننده» است، نه «وسوسه» و به نظر می‌رسد که پرسش شما از این تفسیر برخاسته است، ولی پاسخ آنان به پرسش شما این است که «مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ»^۲ به «صُدُورِ النَّاسِ» باز می‌گردد، نه به «الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ» و بنابراین، صفت کسانی است که وسوسه می‌شوند، نه صفت کسانی که وسوسه می‌کنند؛ چنانکه طبری (د. ۳۱۰ ق.) گفته است: «يَعْنِي بِذَلِكَ الشَّيْطَانُ الْوَسْوَاسَ، الَّذِي يُؤَسُّوسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ، جِنَّهُمْ وَإِنْسِهِمْ، فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ: فَالْجِنُّ نَاسٌ فَيَقَالُ: «فِي صُدُورِ النَّاسِ» مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ؟! قِيلَ: قَدْ سَمَّاهُمُ اللَّهُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ نَاسًا، كَمَا سَمَّاهُمْ فِي مَوْضِعٍ آخَرَ رَجَالًا، فَقَالَ: «وَأَنَّهُ كَانَ رَجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ»^۳؛ «منظور از آن شیطان وسوسه‌کننده‌ای است که در سینه‌های مردم از جن و انس وسوسه می‌کند. پس اگر کسی بگوید: مگر جن هم از مردم محسوب می‌شوند که فرموده است: <سینه‌های مردم از جن و انس>؟! می‌گوییم: خداوند آنان را در اینجا مردم نامیده، همان طور که در جایی دیگر رجال نامیده و فرموده است: <مردانی از انس به مردانی از جن پناه می‌بردند>»، ولی انصاف آن است که این تفسیر بعید است و تفسیر نزدیک‌تر آن است که «مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ» به «الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ» باز می‌گردد و صفت کسانی است که وسوسه می‌کنند، نه کسانی که وسوسه می‌شوند و این با آیهی «الَّذِي يُؤَسُّوسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ» منافاتی ندارد؛ چراکه آن می‌تواند به منزله‌ی عطف بیان یا عدول از مصدر باشد، یا به دلیل روشن بودن معنا، فاعل در آن حذف شده و مقدر باشد. پاسخ پرسش شما، در صورتی که «وسواس» به معنای «وسوسه‌کننده» باشد، این است که وسوسه‌کننده‌ی انسی نیز از آن حیث که وسوسه‌کننده است آشکار نیست؛ چراکه خود را خیرخواه وسوسه‌شونده جلوه می‌دهد، در حالی که بدخواه اوست؛ مانند گرگی که در لباس میش پنهان است و از همین حیث، «خَنَّاس» شمرده می‌شود.

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر معارف امام خمینی (ره)
پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر تبلیغات اسلامی خراسان

۱. النَّاسُ / ۵

۲. النَّاسُ / ۶

۳. الْجِنُّ / ۶

۴. تفسیر الطبری، ج ۲۴، ص ۷۵۶